

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2010

Lenka Barenčíková

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

ПРИТЯЖЕНИЕ ЗВЕЗДНОГО НЕБА

Komentovaný preklad textu z ruštiny do slovenčiny

Študijný program: Nemecký jazyk a kultúra – Ruský jazyk a kultúra

Školiace pracovisko: Katedra rusistiky – Oddelenie translatológie

Školiteľ: doc. PhDr. Eva Dekanová, PhD.

Nitra 2010

Lenka Barenčíková

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som celú bakalársku prácu, vrátane všetkých príloh vypracovala samostatne, pod odborným vedením školiteľa a s použitím uvedenej odbornej literatúry. Pri zadaní bakalárskej práce som bola oboznámená s predpismi, ktoré sa týkajú jej vypracovania.

V Nitre, 21. 05. 2010

Lenka Barenčíková

Pod'akovanie

Ďakujem PhDr. Eve Dekanovej, PhD. za čas, ktorý mi venovala a za jej cenné rady a pripomienky, ktoré mi pri písaní bakalárskej práce veľmi pomohli.

Lenka Barenčíková

Abstrakt

BARENČÍKOVÁ, Lenka: Komentovaný preklad z ruštiny do slovenčiny. Притяжение звездного неба. [Bakalárska práca]/ Lenka Barenčíková, – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta, Katedra rusistiky – Oddelenie translatológie. Školiteľ bakalárskej práce: doc. PhDr. Eva Dekanová, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: bakalár. – Nitra: Filozofická fakulta UKF, 2010. 47 s.

Cieľom bakalárskej práce je preklad a analýza populárno-náučného textu, ktorý bol publikovaný v ruskom časopise Čelovek bez granic. Ide o astrologický text, ktorý sa venuje problematike výkladu hviezdnej oblohy, pričom mapuje celé obdobie vývoju astrológie, od staroveku až po súčasnosť. Práca má charakter komentovaného prekladu a jej ťažiskom je práve preklad spomínaného textu s jeho následnou kompletnou prekladateľskou analýzou. V úvodnej kapitole sme sa venovali analýze východiskového textu, ktorá nám slúži na lepšie pochopenie originálu. Všimli sme si predovšetkým morfológicko-syntaktické a lexikálne osobitosti originálu. K tejto časti práce zaradíme aj anticipáciu prekladateľských problémov. V nej sme uviedli problémy, ktoré by mohli vzniknúť počas translačného procesu. Druhú časť našej práce predstavuje finálny preklad a jeho analýza spolu s prekladateľským zámerom a komentárom, kde sme vysvetlili prekladateľské postupy a riešenia, ktoré sa vyskytli počas translačného procesu. Zamerali sme sa na tri hlavné okruhy – na morfológické, syntaktické a lexikálno-sémantické transformácie. Ku každému typu jednotlivých transformácií sme uviedli aj konkrétne príklady, aby sme demonštrovali, že na zachovanie funkčnosti textu je potrebné sa prispôbiť normám cieľového jazyka a rovnako aj slovenskému čitateľovi. Pri analýze cieľového textu sme kládli dôraz najmä na riešenie konkrétnych prekladateľských fenoménov, ako napríklad preklad frazeologizmov, geografických názvov a vlastných mien príslušníkov rôznych národností. V závere bakalárskej práce sme uviedli použitú literatúru.

Kľúčové slová: východiskový text, komentovaný preklad z ruštiny do slovenčiny, cieľový text, astrológia, problematika výkladu hviezdnej oblohy.

АБСТРАКТ

БАРЕНЧИКОВА, Ленка: Комментированный перевод с русского на словацкий язык. Притяжение звездного неба. [Бакалаврская работа]/ Lenka Barenčíková, Университет им. Константина Философа в г. Нитре, Философский факультет, Кафедра русистики – Отделение письменного и устного перевода. Научный руководитель: doc. PhDr. Eva Dekanová, PhD. Нитра: Философский факультет, УКФ, 2010, 47 стр.

Целью бакалаврской работы является перевод и анализ научно-популярного текста, опубликованного в русскоязычном журнале «Человек без границ». Это текст, который посвящен астрологической проблематике (толкование звездного неба). В тексте прослежен весь период развития астрологии от древности до современности. Бакалаврская работа включает комментированный перевод статьи текста «Притяжение звездного неба» и последующий анализ лингвистического материала. В вводной главе мы занимались анализом исходного текста, чтобы лучше понять оригинал. Мы обратили внимание, прежде всего, на морфологическо-синтаксические и лексические особенности оригинала. К этой части работы принадлежит и описание проблем, которые могут возникнуть в процессе перевода. Вторая часть нашей работы – это окончательный перевод и его анализ в сопоставлении с замыслом переводчика и с пояснением, где мы объясняем выбор переводческих методов и решений, которые появились в процессе перевода. Мы обратили внимание на три главных области – морфологические, синтаксические и лексическо-семантические трансформации. К каждому типу отдельных трансформаций мы привели и конкретные примеры, подтверждающие, что для соблюдения функциональности текста надо примениться к нормам словацкого языка и к словацкому читателю. Анализируя перевод, мы подчеркивали решение конкретных переводческих феноменов, как, например, перевод фразеологизмов, географических названий и имен собственных граждан других национальностей. В заключении бакалаврской работы мы приводили список использованной литературы.

Ключевые слова: исходный текст, комментированный перевод из русского на словацкий язык, текст перевода, астрология, проблематика толкования звездного неба

Obsah

0. Úvod	8
1. Analýza originálu (východiskového textu)	10
1.1. Typ textu.....	10
1.2. Čitateľ originálu/Prijemca	10
1.3. Autorský zámer	10
1.4. Umiestnenie a publikovanie textu	11
1.5. Jazyková charakteristika originálu	11
1.5.1. Morfológické osobitosti textu	11
1.5.2. Syntaktické osobitosti textu	13
1.5.3. Lexikálne osobitosti textu.....	17
1.6. Typografické znaky (grafická úprava textu).....	18
1.7. Anticipácia (predvídanie) prekladateľských problémov	19
2. Cieľový text.....	20
3. Analýza prekladu (cieľového textu)	35
3.1. Prekladateľský zámer.....	35
3.2. Posuny (transformácie) v preklade	35
3.3. Morfológické transformácie.....	35
3.3.1. Zmeny v rovine slovných druhov (transpozícia).....	35
3.3.2. Kategóriálne morfológické zmeny.....	36
3.3.3. Syntaktické transformácie	36
3.3.4. Syntaktické transformácie v preklade polovetných konštrukcií.....	39
3.3.5. Lexikálno-sémantické transformácie	42
4. Záver.....	45
5. Zoznam literatúry	46
6. Príloha (východiskový text)	

0. Úvod

V súčasnosti zaznamenávame zvýšený záujem najmä o preklad odborných textov. Tento fakt je podmienený prudkým rozvojom interkulturálnej komunikácie (porov. Dekanová, 2009, s.7). Na túto požiadavku musia reagovať nielen samotní prekladatelia, ale aj inštitúcie, ktoré pripravujú a vzdelávajú budúcich prekladateľov. Preto sme sa aj my rozhodli, že predmetom našej bakalárskej práce bude odborný, konkrétne populárno-náučný text, ktorý je zameraný na problematiku výkladu hviezdnej oblohy. Prostredníctvom tohto článku môžeme preniknúť hlbšie do tajov astrológie a nájsť odpoveď na otázku: Prečo nás hviezdy tak priťahujú?

Hviezdy, resp. nočná obloha vzbudzovala úctu a fascinovala obyvateľov Zeme už od nepamäti. Jej skúmaniu venovali veľa pozornosti, s cieľom zistiť, či má postavenie hviezd reálny vplyv na pozemský život. Otázka, či a do akej miery ovplyvňujú hviezdy náš život, nebola dodnes zodpovedaná tak, aby uspokojila každého z nás. Jednoznačnú odpoveď sme zatiaľ nenašli. Aj to je jeden z dôvodov, prečo siahame práve po textoch s astrologickou problematikou.

Ľudstvo istej epochy väčšinou žije „svoju“ prítomnosť, žije iba pre daný okamih, avšak o to viac ho zaujíma budúcnosť a to, čo ho v nej čaká. Je to jedna z prirodzených vlastností človeka. Práve vďaka zvedavosti človeka sa publikácie s astrologickou tematikou (ide predovšetkým o horoskopy, hoci tie majú so samotnou astrológiou len málo spoločného) tešia obrovskej popularite. S narastajúcim záujmom nielen o astrológiu a astronómiu, ale aj o ostatné vedné disciplíny, sa postupne čoraz viac objavujú rôzne populárno-náučné publikácie a články, ktoré ozrejmujú vedecké poznatky širokej verejnosti. V ostatnom období vzrastá aj spoločenská požiadavka na zvýšený preklad týchto textov.

Keďže zvýšená požiadavka prekladu odborných textov je celosvetovým trendom, nepochybne aj zo strany slovenského čitateľa možno preto badať narastajúci záujem o tento typ textov. Prostredníctvom komentovaného prekladu, ktorého súčasťou je analýza východiskového a cieľového textu (analýza je zameraná tak na jazykovú, ako aj na obsahovú stránku originálu a prekladu), chceme poukázať na to, s akými problémami sa môže prekladateľ stretnúť v translačnom procese odborných textov. Ide najmä o preklad termínov a terminologických spojení. V našom texte sa vyskytli termíny, ktoré môžeme

zaradiť k mikrojazyku humanitných vied (filozofia), k mikrojazyku prírodných vied (astronómia, matematika, fyzika) a taktiež početné astrologické pojmy.

Chceme predložiť funkčný preklad, komunikačne rovnocenný s originálom a akceptovateľný z hľadiska slovenského príjemcu.

1. Analýza originálu (východiskového textu)

1.1. Typ textu

Východiskovým textom je článok s názvom Prit'áženie zvozdnovo neba („Притяжение звездного неба“). Ide o populárno-náučný text z náučného štýlu. Miestami v ňom nachádzame aj prvky publicistického štýlu. Text využíva predovšetkým výkladový slohový postup, ale nachádzame v ňom aj prvky rozprávacieho a úvahového slohového postupu. Medzi základné vlastnosti populárno-náučného štýlu patria „písomnosť, monologickosť, verejnosť, pojmovosť, presnosť, zreteľnosť a odbornosť.“ (Dekanová, 2009, s. 13). Od týchto črt sa odvíja celá výstavba textu, použitie lexikálnych a syntaktických prostriedkov a štýlotvorných činiteľov charakteristických pre daný štýl.

Keďže ide o odborný text, ktorý sprostredkúva informácie, je tu najvýraznejšia komunikatívna funkcia (porov. Findra, 2005, s. 33).

1.2. Čitateľ originálu/Prijemca

Tento text je určený širokej verejnosti, teda bližšie nešpecifikovanému adresátovi. Avšak svojím obsahom predpokladá príjemcu, ktorý sa zaujíma o problematiku hviezdnej oblohy a chce si rozšíriť obzor svojich vedomostí v oblasti astrológie a astronómie. Napriek tomu, že text obsahuje niekoľko termínov z oblasti astrológie a filozofie, mal by byť ľahko zrozumiteľný aj pre všeobecne vzdelaného laika. Text je určený čitateľom so stredoškolským vzdelaním.

1.3. Autorský zámer

V prvej časti článku sa autor pokúša objasniť, prečo nás hviezdy tak veľmi priťahujú a ozrejmuje aj fakt, že hviezdna obloha je predmetom skúmania človeka už niekoľko tisícročí. Autor sa zaoberá aj problémom vzniku sveta, jeho usporiadaním a existenciou mimozemských civilizácií, pričom k týmto otázkam zaujíma niekedy aj vlastné stanovisko.

Druhá časť textu je už venovaná astrológii. Autor opisuje predmet skúmania astrológie, jej historický vývoj a to, akú úlohu by mala zohrávať v našom živote. Zameral sa aj na problém, do akej miery ovplyvňujú hviezdy náš život. Tento problém demonštruje na konkrétnych príkladoch.

1.4. Umiestnenie a publikovanie textu

Tento text bol publikovaný v časopise Čelovek bez graníc («Человек без границ») v júni 2009 a bol súčasťou pravidelnej rubriky Тэма čísla («Тема номера»). V prípade záujmu môžeme nájsť tento článok aj na internetovej stránke časopisu.

1.5. Jazyková charakteristika originálu

1.5.1. Morfológické osobitosti textu

„Slovnodruhovú štruktúru odborných textov charakterizuje vysoká frekvencia podstatných mien. Ich výskyt súvisí jednak s využívaním pojmovo-terminologických pomenovaní, jednak s tendenciou využívať syntaktickú kondenzáciu.“ (Findra, 2005, s. 36).

V texte je pomerne častá frekvencia **vlastných podstatných mien**, čo je znakom toho, že ide o náučný štýl. Nachádzame tu:

- **mená osôb a historicky významných osobností:** *Платон, Пифагор, Роберт Бьювел, Хефрен, Фулканелли, Дж. Хокинс, Коперник, Кеплер, Тихо Браге, Фредерик II., Иммануил Кант, Джеймс Лавлок, Людовик XI, Карл Краффт, Адольф Гитлер, А. Л. Чижевский, Джон Хемминг*

- **geografické názvy:** *Кавказ, Древний Египт, Гиза, Европа, Вен, Земля, Эверест, Гималаи, Марианская впадина, Тихий океан, Германия, Лихтбург, США*

- **názvy pamätihodností a kultúrnych pamiatok:** *пирамиды Хеопса, Хефрена и Микерина, Стоунхендж, Ньюгрендж*

- **astronomické pomenovania:** *Млечный путь, Вселенная, Солнце, Луна, созвездие Орион, Солнечная система, Юпитер, Сатурн*

- **názvy novín a kníh:** *«Коммерсант», Большой энциклопедический словарь*
- **pomenovania národov a národností:** *шумеры, вавилоняне, швейцарец,*

греки, римляне

Keďže ide o populárno-náučný text, vyskytujú sa v ňom vo väčšej miere **abstraktné podstatné mená** ako konkrétne podstatné mená, napr: *детство, воспоминания, разговоры, ощущение, идеи, загадка, воображение, причина, знание, рождение, невозможность, изменение, характеристика.*

S výskytom podstatných mien súvisí aj zvýšená frekvencia prídavných mien, a tak nadobúda text menný charakter (porov. Findra, 2005, s. 36).

Pokiaľ ide o prídavné mená, v texte sú viac zastúpené vzťahové ako akostné prídavné mená. Zo **vzťahových prídavných** mien nachádzame: napr. *звездное небо, мельчайшие точки, небесная гармония, астрономические вопросы, древнеегипетская география, средневековая Европа, лунные и солнечные затмения, каменные стены, датский астроном, химические опыты, футбольный мяч, геохимические процессы, французский король, халдейский период.*

K **akostným prídavným menám** patria: napr. *страшные сны, страстный исследователь, яркие звезды, молодая наука, идеальный город, черные и белые маргаритки.*

V texte sa vyskytujú **číslovky**, označujúce letopočet alebo konkrétny číselný údaj. Väčšinou sú písané **arabskými číslicami**: *1900-1600 годами до н.э., в 130 километрах, 19-метровый коридор, 20 минут, с 19 по 23 декабря, 6400 километров, на 2009 год,* prípadne niektoré aj **slovom**: *тринадцать-то миллиардов лет, полумиллиарда человек.*

Číslovky, ktoré slúžia na označenie storočia, sú napísané **rímskymi číslicami**: *XVIII век, XX век, век XVI, на рубеже XIX-XX веков.*

Ak si v texte všímame slovesá, prevažne tu nachádzame **plnovýznamové slovesá**, napr.: *говорить, звучить, искать, задумываться, указать, продемонстрировать, мечтать, играть (А какую роль **играет** небо в нашей жизни?).* V menšej miere sa tu vyskytujú **neplnovýznamové slovesá**, konkrétne **помocné** sloveso *быть* (pomocou neho sa tvoria analytické formy budúceho a minulého času, napr.: *...ключевые события их жизни **будут происходить** в одно и то же время), **спonové** slovesá **являться,***

казаться, стать a **modálne** slovesá *мочь, хотеть*, napr.: *Разница в форме событий может определяться только социальной средой...*

Text je písaný tak v minulom ako aj v prítomnom čase. **Minulý čas** autor používa na opis historických udalostí a toho, čo sa udialo v minulosti. **Prítomný čas** je neutrálny, bezpríznakový a je zastúpený takmer v celom texte, pričom ho autor využíva najmä pri citáciách z kníh alebo v prípade, ak cituje jednotlivé osobnosti.

1.5.2. Syntaktické osobitosti textu

Zo syntaktického hľadiska sa v texte nachádza viac jednoduchých a zložených súvetí ako jednoduchých viet. Ak sa v texte objavujú **jednoduché vety**, sú takmer vo všetkých prípadoch **rozvité**, napr.: *„Но есть и другие воспоминания.“*, holé jednoduché vety nie sú takmer vôbec zastúpené (napr. *„Ночь.“*). Uvádzame príklady na jednoduché rozvité vety:

„Об идеальном устройстве неба говорил и великий предшественник Платона Пифагор.“

„Примерно в 130 километрах к юго-западу от Лондона расположен Стоунхендж, одно из наиболее известных древних сооружений Европы.“

„Благодаря именно таким петлям живые организмы сохраняют постоянными свой внутренний состав, температуру и прочие характеристики.“

Súvetia sú prevažne podrad'ovacie, k **jednoduchým súvetiam** patria napr.: *„Но даже в наше время многое в естественнонаучной картине мира возвращает нас к вопросам о взаимодействии небесного и земного, к вечным вопросам, ответы на которые люди ищут на протяжении тысячелетий.“*

„Соображение, что для развития жизни Вселенная должна обладать определенными характеристиками, получило название антропного принципа.“ – vedľajšia vety predmetová.

„Спросите себя или других, чего мы хотим от контактов с инопланетянами?“ – vedľajšia veta predmetová.

V texte je nižšia frekvencia **zložených súvetí**, napr.: „Я не мог представить этой бесконечности и по ночам даже видел страшные сны, в которых падал, падал, и этому не было конца...“

„Людовик очень испугался и велел своим слугам тщательно оберегать астролога и следить, чтобы он ни в чем не нуждался.“

„Источники этой энергии, таясь где-то далеко в небесных пространствах, щедро дарят этому миру энергию, приводят в движение звездные сферы и производят на Земле все те разнообразные движения в мертвой и живой природе, которые оживляют земную поверхность“

„Špecifickým syntaktickým prostriedkom odborných textov je syntaktická kondenzácia, v rámci ktorej sa vzťahy medzi myšlienkovými obsahmi vyjadrujú tesnejšie a zomknutejšie“ (Findra, 2005, s. 35). Práve preto je v ruských odborných textoch obzvlášť vysoká frekvencia polovetných konštrukcií, ktoré text kondenzujú. Radíme k nim polovetné participiálne, prechodníkové, infinitívne konštrukcie a konštrukcie so slovesným podstatným menom (porov. Dekanová, 2009, s. 29). V našom texte sa vyskytujú prvé tri typy polovetných konštrukcií.

Keďže ide o populárno-náučný text, veľmi často tu nachádzame **polovetné konštrukcie**, pričom najčastejšie sa vyskytujú **polovetné participiálne konštrukcie**. „V polovetných participiálnych konštrukciách sa tvarmi participia spravidla vyjadruje atribút a býva rozvitý príslovkovými určeniami, predmetom v bezpredložkovom i predložkovom páde a príslovkovými vetami. Takýto prívlastok stojí za nadradeným substantívom, zriedkavejšie je anteponovaný“ (Dekanová, 2009, s.29). Uvádzame niekoľko príkladov:

„По современным представлениям, Земля – это шар радиуса 6400 километров, **несущий** на себе тоненькую пленку жизни“.

„Черные, хорошо **поглощающие** свет, прекрасно чувствуют себя у полюсов...“

„...она имеет дело с событиями, **представляющими** общий интерес...“

„...увлекают не сиюминутные предсказания, а **стоящее** за ними фундаментальное знание...“

„**Обладавшие** неким таинственным знанием, они всегда выдавали миру только ту его часть, которую сами считали нужной.“

„Примитивная зодиакальная астрология, **основанная** на текстах **приписываемых** Орфею и Зороастру, появилась и достигла расцвета в так называемый халдейский период“.

„Мегалитические сооружения, **связанные с Солнцем, Луной и звездами**, находят по всей Европе.“

„Это была обсерватория, **специально созданная** для астрономических наблюдений, но больше **походившая** на идеальный город, о котором мечтали философы Возрождения“.

„**Polovetné infinitívne konštrukcie** v ruštine ponímame ako vedľajšie vety, v ktorých je namiesto finitného tvaru slovesa v ruštine infinitív“ (Dekanová, 2009, s.38). Tieto konštrukcie sa v texte objavujú v menšej miere: „... вместо того, **чтобы описывать** небесные явления, наука стала искать законы...“

„**Чтобы продемонстрировать** свою идею вызвавшую бурю протеста в научном мире.“

„Самым верным сейчас, по всей видимости, будет обратиться к истории самой астрологии и проследить основные этапы ее развития, **чтобы попытаться** уяснить истинный предмет ее исследования.“

„И пока большинство людей прикладывает все силы, **чтобы проигнорировать** любые общественные начинания, очень небольшой части приходится жертвовать личными интересами для поддержания существования самого общества.“

Prechodníkové konštrukcie „vyjadrujú vedľajší dej a bližšie určujú hlavný dej“ (Dekanová, 2009, s. 35). Keďže slúžia ako kondenzačný prostriedok, ich výskyt je v tomto texte pomerne častý, napr.: „Стало быть, **глядя** на небо, мы можем догадываться, каков его создатель и даже какова цель его творения.“

„... **заставляя** задумываться над устройством мира, искать ответы...“;

„Немного **поразмышляв**, наверное, прибавим...“

„... что волю богов по отношению к человеку и его делам можно узнать, наблюдая движение звезд и планет...“

„ **Пользуясь** современными вычислительными средствами и знаниями...“

„ **Вызвав** соседа на разговор, астролог...“

V tomto článku sme zaznamenali aj výskyt **viet so slovesno-menným prísudkom**, napr.: „*Либо мы **одни-единственные** во всем космосе...*“

„*В ней еще **нет гороскопов**, связанных с рождением...*“

„...*это противоречие **не было** столь острым.*“

Rovnako tu nachádzame aj **vety s nulovou sponou**, napr.: „...*Земля – это шар радиуса 6400 километров...*“

„...*делает ее похожей на «разумное существо» – космическое животное...*“

„*Астрология – это учение о воздействии небесных светил на земной мир и человека...*“

„*Их призвание – принести ее с небес на землю...*“

V texte sa objavujú taktiež **vety so všeobecným podmetom**, napr.: „*Хочется подсмотреть их секреты, другими словами, прожить чужим умом...*“

„*А может, своего ума достаточно?*“

„*Нужно быть достаточно наивным.*“

„*Ощущение такое, будто ты стоишь на носу корабля, летящего во Вселенной.*“

Vo väčšine ruských textov, rovnako ako aj v tomto článku, môžeme v porovnaní so slovenskými textami nájsť veľké množstvo **vsuviek**, ktoré nemajú nijakú výpovednú hodnotu. Napr.: „*Стало **быть**, глядя на небо, мы можем догадываться...*“

„*Так, во второй половине XX века Роберт Бьювел...*“

„*Можно, в **частности**, рассчитать, каким станет мир...*“

„*Хотя масштабной мировой войны **все-таки** не будет.*“

„*Само собой, он очень рассчитывал на то, что сосед...*“

„...*стоящее за ними фундаментальное знание, многократно, **кстати**, подтвержденное жизнью.*“

Z hľadiska modality sme v texte zaznamenali predovšetkým **oznamovacie vety**, najmä v prítomnom čase, napr.: „*Мы постепенно подходим к очень важному выводу.*“

„*Астрологи говорят, что звезды предопределяют, но не обязывают.*“

„*Мегалитические сооружения, связанные с Солнцем, Луной и звездами, находят по всей Европе.*“

Typické pre populárno-náučný štýl je používanie rétorických otázok. Nachádzame ich aj v tomto texte, napr.: „Почему звезды манят к себе?“

„К чему мы сейчас стремимся, что является основным приоритетом науки, общества?“

„Неужели 1/12 населения Земли должна остаться дома?“

Autor pomerne často **cituje** buď výroky filozofov a ľudí, ktorí sa zaoberali astrológiou, prípadne text dopĺňa aj **citátmi** z rôznych kníh, napr.: „А. Л. Чижевский пишет об этом периоде: «Своего пышного расцвета астрономическое знание достигло у халдеев...“

«Асцендент или Десцендент гороскопа рождения является местом Луны в гороскопе зачатия. Положение Луны в гороскопе рождения является Асцендентом или Десцендентом гороскопа зачатия».

«Астрологические данные указывают не на события, а на возможности их развития», – пишет Дейн Радьяр.

1.5.3. Lexikálne osobitosti textu

Z hľadiska príslušnosti k jednotlivým štýlom a štýlovým vrstvám môžeme v lexikálnej rovine východiskového textu nájsť nasledujúce typy slov:

- **odborné slová** – ide najmä o termíny, ktoré sa používajú vo filozofii (*небесная гармония, демиург*), astrológii (*Зодиак, трутина Гермеса, Асцендент, Десцендент*), astronómii (*комета, созвездие Орион, конфигурация звезд, созвездие Девы, обсерватория, метеорит*), fyziky (*атом, тяготение*), chémii (*белок, углерод синтез*) a geografii (*Северное полушарие*) a slová cudzieho pôvodu (*типография, элемент, бизнес, деградация, факт, фюрер*). Používaním termínov a terminologických spojení sa dosahuje presnosť pomenúvaní, ktorá je pre odborný štýl charakteristická (porov. Dekanová, 2009, s. 24).

- **hovorové slová** – *чушь, «притягивть за уши», «щелчок по носу», стало быть*

- **knížné slová** – *небытие, невечность, лик, экскурс*

- **zložené slová** (apozitá) – *инженер-строитель, профессор-философ, торговцы-жестяники*.

Ďalej tu majú svoje zastúpenie aj **odvodené lexikálne jednotky**, ktoré vznikli spôsobom tzv. sémantickej derivácie – obrazné **pomenovania a slovné spojenia v prenesenom význame**:

*...с каким-то **чувством, сродни тому, что не позволяет сидеть дома, за четырьмя стенами, а зовет в дорогу** – metafora*

*Наша жизнь тоже своего рода музыка, и счастлив тот, **кто звучит в согласии с гармонией небес** – metafora*

*... тяжкие **испытания лягут на плечи** немецкого народа – metafora*

*... найти удобный повод **вылить на нее грязь** – metafora*

Lexikálne jednotky z hľadiska **štruktúry**:

- **viacslovné lexikálne jednotky typu**

a) sloveso + podstatné meno: *не подлежать сомнению, получить возможность понять, обращать внимание*

b) prídavné meno + podstatné meno: *точные науки, органическая химия, двигатель внутреннего сгорания, Солнечная система, лунные затмения*

Pre náučný štýl ruského jazyka sú charakteristické **multiverbálne pomenovania** – ustálené slovné spojenie slovesa a substantíva (porov. Dekanová, 2009, s.46), napr.: *дать возможность, не подлежат сомнению, уйти в небытие.*

Frazeologická lexika:

Подолить масла в огонь; получать «щелчок по носу»; Врага лучше знать в лицо; стать не по себе; за четырьмя стенами; появиться на свет.

1.6. Типографické znaky (grafická úprava textu)

Jedným z charakteristických znakov tohto textu je prísna hierarchizácia. Text má jeden hlavný nadpis, vyznačený hrubým písmom, a niekoľko podnadpisov, ktoré sú tiež zvýraznené. Titulok článku („Príťažlivosť hviezdneho neba“) nám jasne naznačuje, akú tému bude autor rozoberať. Ďalej je článok rozdelený na odseky a pre spestrenie a doplnenie informácií v ňom nechýbajú ani obrázky, pod ktorými sa nachádza krátky

komentár. Členenie na odseky posilňuje logickú výstavbu textu, pretože odsek ohraničuje jednotlivé podtémy (porov. Findra, 2005, s. 37).

Vo východiskovom texte sa vyskytol iný typ úvodzoviek ako v slovenčine. V cieľovom jazyku uvedieme úvodzovky podľa slovenskej normy.

1.7. Anticipácia (predvídanie) prekladateľských problémov

a) v morfológicko-syntaktickej rovine

- vyhnúť sa doslovnému prekladu polovetných konštrukcií
- pozorne si všímať i zmenu nezhodného prívlastku a naopak
- dodržať správny slovosled

b) v lexikálnej rovine

- pri prepise vlastných podstatných mien a názvov pôvodne ruských z azbuky do latinky použiť transliteráciu
- funkčne nahradiť dvojslovné pomenovania v ruštine jednoslovnými v slovenskom jazyku
- dbať na správny preklad ustálených slovných spojení, frazeologických jednotiek a skratiek
- substituovať termíny a terminologické spojenia východiskového textu z príslušných terminologických sústav slovenského jazyka
- rímske číslice na označenie storočí nahradiť arabskými – podľa úzu slovenského jazyka
- pri preklade do slovenčiny dôjde k zmene v písaní veľkých a malých písmen, a to predovšetkým v pomenovaniach príslušníkov národov, pretože v ruštine sa píšu s malým začiatočným písmenom, ale v slovenskom jazyku je začiatočné písmeno vždy veľké, napr.: швейцарец – Švajčiar, греки – Gréci, римляне – Rimania.

2. Cieľový text

Prít'azlivosť hviezdnej oblohy

Alexej Čuličkov, doktor matematicko-fyzikálnych vied

Keď som sa v detstve dozvedel, že vesmír, v ktorom spolu s našou planétou letíme, nemá hraníc, nedokázal som to pochopiť. Nevedel som si predstaviť túto nekonečnosť. V noci sa mi dokonca snívali aj strašidelné sny, v ktorých som len padal a padal do nekonečných hlbín.

No mám aj iné spomienky. Je noc. Sme vo vrchoch Kaukazu. Táborisko na okraji ľadovca, namiesto táboráka petrolejové variče, debata, gitara. Všetci odchádzajú do stanov, len ja si ľahnem na zem a pozerám sa na nebo. Žiarivé hviezdy sú celkom blízko! Môžem vidieť oblaky Mliečnej cesty, množstvo najmenších bodov sa nachádza tam, kde zvyčajne nič nie je, len prázdnota... Človek má taký pocit, akoby stál na proxe lode, ktorá letí celým vesmírom. Kam a načo? Spomenul som si na svoje detské sny, ale už bez strachu, s akýmsi pocitom, ktorý mi nedovoľuje sedieť doma, medzi štyrmi stenami, ale volá ma na cestu.

Orion je súhvezdie, ktoré môžeme ako jedno z mála pomerne ľahko rozpoznať na nočnej oblohe planéty Zem.

Prečo nás hviezdy tak priťahujú? Túto otázku som si nepoložil iba ja. Platón tvrdil, že to, čo je najúchvatnejšie, to sú idey, večné a nemenné. Obloha je úchvatná, o tom niet pochýb. Ale je naozaj ideálna? Existovala od nepamäti alebo bola stvorená, to znamená, že kedysi vznikla? Platón si myslel, že „vznikla, veď je viditeľná, hmatateľná a telesná.“ Zaujímavé je, že táto jeho „nevečnosť“ sa v istom zmysle zhoduje so súčasnou prírodovednou predstavou sveta. Lenže všetko, čo existuje, je stvorené podľa určitého vzoru. Vzorom vesmíru je podľa Platóna sám stvoriteľ: „on si prial, aby všetky veci boli čo najviac podobné jemu samému; každému je zrejmé, že praobraz bol večným: veď vesmír je tá najkrajšia spomedzi všetkých vzniknutých vecí a jeho demiurg je najlepšia z príčin. Pri pozeraní sa na nebo môžeme hádať, aký je jeho stvoriteľ a aký je cieľ jeho tvorenia. Nie je to vari obrovská záhada, ktorá nás láka a núti hľadať odpoveď?”

O ideálnom usporiadaní neba hovoril aj veľký predchodca Platóna Pytagoras. Z legend poznáme jeho učenie o nebeskej harmónii. Vďaka nej môžeme počuť hudbu nebeských sfér. Náš život je v určitom zmysle tiež hudbou, a šťastný je ten, koho život znie v súlade s harmóniou nebies. Lenže hudbu sfér počujú len vyvolení, vnímaví hudobníci. Ich životným poslaním je priniesť túto hudbu z nebies na zem, aby ju počuli všetci, aby zneli vzory, podľa ktorých si môže každý človek naladiť svoju melódiu. Ako je vidieť, podľa Pytagora je nebo cieľom aj zákonom života.

Hviezdne obloha prebúdza fantáziu ľudí, pričom ich nútila zamýšľať sa nad usporiadaním vesmíru, hľadať odpovede na početné otázky, tak astronomické (Ako je usporiadaný vesmír? Aká je príčina stále sa opakujúcich pohybov Slnka, Mesiaca, hviezd a planét? Aký je charakter komét?...), ako aj metafyzické otázky – o cieľi a príčinách existencie vesmíru a človeka. Zároveň bola aj dôvodom budovania obdivuhodných stavieb na Zemi, ktorých účel doteraz vyvoláva množstvo diskusií.

V druhej polovici 20 storočia si stavebný inžinier Robert Buvel, ktorý sa zanielene venoval problematike starovekého Egypta, všimol, že tri najvyššie pyramídy na náhornej plošine v Gíze – Cheopsova, Chefrenova a Mikerínova, sú rozmiestnené tak ako tri najžiarivejšie hviezdy v súhvezdí Orion, jednom z najkrajších súhvezdí Severnej pologule. Buvel vedel, že v starovekom Egypte sa všetky udalosti pozemského života chápali ako odraz nebeského života. Napriek tomu ho taký očividný dôkaz tohto faktu prekvapil. Ďalšie výskumy ukázali, že v starovekom Egypte existovali aj iné objekty, ktoré majú svojich nebeských dvojníkov. Podľa dôkazov Fullcanelliho táto tradícia pokračovala aj v stredovekej Európe: ak si na mape označíme body, kde sa nachádzajú najdôležitejšie

gotické chrámy (zasvätené, ako je známe, Panne Márii), tak ich konfigurácia bude podobná súhvezdiu Panny.

Asi 130 km juhozápadne od Londýna sa nachádza Stonehenge, jedna z najznámejších starobylých stavieb Európy. Datuje sa približne do obdobia 1900-1600 pred Kr. O tom, na čo bola táto stavba určená, kolovalo množstvo legiend, ale až v 18. storočí bol vyslovený predpoklad, že jeho konštrukcia umožňuje určiť body východu a západu Slnka v dňoch rovnodennosti a slnovratu, predpovedať zatmenia Mesiaca a Slnka a iné nebeské javy. V 20. storočí tento predpoklad potvrdili autoritatívni vedci, najmä J. Hawkins.

Stonehenge nás uchvacuje svojimi rozmermi. Podľa rekonštrukcie vedcov to bol kruh s priemerom asi 30 metrov a tvorilo ho 30 kameňov, vysokých 4 metre a širokých 2 metre. Každý z kameňov vážil približne 25 ton.

Pri vykopávkach jednej z írskych mohýl bol objavený komplex Newgrange. Vnútri 13-metrovej hrobky vedci objavili 19-metrovú chodbu, orientovanú na juhovýchod, presne na miesto, kde v deň zimného slnovratu vychádza Slnko. Chodba sa končí vnútornou komorou. Jej kamenné steny sú ozdobené rytinou a v strede sa nachádza kamenná vanička. Nad vchodom do miestnosti je nevelký otvor, široký asi 20 centimetrov, cez ktorý môžu do miestnosti prenikať slnečné lúče. To sa deje počas dní slnovratu, od 19. do 23. decembra. Presne v tom čase lúče vychádzajúceho slnka intenzívne osvetľujú vnútornú komoru, a asi 20 minút môžeme pozorovať pozoruhodné divadlo – zrod svetla nového roka hlboko pod zemou. Newgrange je starší ako Stonehenge, datuje sa do obdobia 3000 rokov pred Kr.

Megalitické stavby, spojené so Slnkom, Mesiacom a hviezdami, sa nachádzajú po celej Európe. Ich rozmery nás niekedy uchvacujú. Skúmaním megalitov sa zaoberá mladá vedná disciplína astroarcheológia. Jej objavy možno ozrejmia nielen to, aké astronomické vedomosti mali naši predkovia, ale aj to, či im tieto znalosti pomáhali žiť podľa nebeských zákonov.

16. storočie bolo storočím astronomických objavov. Kopernik, Kepler, Galileo uskutočnili doslova revolúciu v astronómii: namiesto toho, aby veda opisovala nebeské javy, začala hľadať zákony, ktorým sa podriadať nebo.

Mnohé objavy tejto doby by neboli možné bez vágnych pozorovaní dánskeho astronóma Tycha Brahe. Vďaka svojmu šľachtickému pôvodu dostal od kráľa Frederika II. do daru ostrov Hven, kde podľa vlastného projektu vybudoval mesto Uranienborg, „Nebeský zámok“.

Bolo to observatórium, špeciálne vytvorené na astronomické pozorovania, ktoré sa skôr ponášalo na ideálne mesto, o ktorom snívajú renesanční filozofi: súmernosť v pláne, pravidelné záhrady, vnútri sa nachádzali izby pre vedca a členov jeho rodiny, knižnica, štyri observatória na astronomické pozorovania, izby pre spolupracovníkov a učňov, laboratória na chemické a iné pokusy, dielne, dokonca aj vlastná tlačiareň. Žeby sa dal na nebi prečítať

sen o ideálnom usporiadaní života na zemi?

V 18. storočí Immanuel Kant, profesor a filozof v jednej osobe, ktorý celý svoj život prežil v Königsbergu, avšak mysliaci v kontexte celej Zemi, povedal: „Dve veci naplňajú myseľ vždy novou a rastúcou úctou, čím častejšie a stálejšie sa nimi premýšľanie zaoberá: hviezdne nebo nado mnou a mravný zákon vo mne.“¹ Kanta poznáme ako predstaviteľa krajného krídla subjektívneho idealizmu, hoci on sám nepochyboval o existencii hviezd a morálneho imperatívu s ňou spojeného.

Akú úlohu hrá nebo v našom živote? Zdá sa, že sme sa stali pragmatickejšími. Vieme veľa o usporiadaní sveta a človeka. Tvrdenie, že hviezdy ovplyvňujú náš život, často chápeme ako absolútny nezmysel, pričom nemožnosť tohto tvrdenia dokazujeme výpočtami hodnoty gravitačného pôsobenia vzdialených nebeských telies na zemské telesá. Odmietame idealistické sny a snahy s odôvodnením, že nepatria k predmetom výskumu exaktných vied. Dokonca aj v súčasnosti nás mnohé skutočnosti v prírodovednom obraze

¹ http://www.wapedia.mobi/sk/Immanuel_Kant

sveta vracajú k otázkam o vzájomnom pôsobení nebeského a zemskeho, k večným otázkam, na ktoré ľudia hľadajú odpovede už celé tisícročia.

Podľa súčasných predstáv je Zem guľa s polomerom 6400 kilometrov, ktorá nesie na sebe tenkú vrstvu života: len v rozmedzí 10 kilometrov od povrchu môžu žiť živé organizmy, teda od končiaru Mount Everesta v Himalájach po Mariánsku priekopu na dne Tichého oceánu. Ak si pre názornosť predstavíme, že Zem má veľkosť futbalovej lopty, bude mať „vrstva života“ hrúbku asi 2 milimetre – sotva spozorovateľnú voľným okom. Zdalo by sa, že táto vrstva je slabá, nestabilná! Lenže opak je pravdou, veď existuje približne štyri miliardy rokov. Dodajme ešte, že Slnko má okolo päť miliárd rokov a celý vesmír asi 13 miliárd. Aké sily chránia túto „tenkú vrstvu života“ a nedovoľujú jej zaniknúť?

Pri úvahách o tomto probléme si britský meteorológ James Lovelock všimol, že živé formy na Zemi sa tak tesne naviazali na geologické a geochemické procesy, ktoré formovali vzhľad planéty, že to začalo pripomínať akúsi formu vzájomného spolupôsobenia „živého“ a „neživého“. Situácia pripomína jazdu na bicykli, kedy by akékoľvek odklonenie od rovnováhy nevyhnutne viedlo k pádu, ak by nebolo jazdca, ktorý udržuje rovnováhu svojím pôsobením – otáčaním riadidiel. V systéme „Zem + živé podstaty“ je takým narušením rovnováhy napríklad zmena intenzity slnečného svetla. Jej príčinou sú procesy, ktoré sa odohrávajú buď na Slnku, alebo na povrchu Zeme (znečisťovanie atmosféry pri početných sopečných erupciách, pády veľkých meteoritov).

Odborníkom v oblasti teórie riadenia je táto situácia dobre známa. Jej model má vedecký názov „proces negatívnych protichodných síl“. Práve vďaka takým procesom si živé organizmy trvale zachovávajú svoju vnútornú štruktúru, teplotu a ďalšie charakteristiky. V dôsledku podobného naviazania sa živých organizmov do geológie a chémie získala planéta takú podobu (oceány, pevnina, atmosféra, ich chemické zloženie, teplota), akú by nikdy nezískala, ak by na jej povrchu neexistoval život. Navyše, Zem „sa správa“ tak, aby zachovala tento život.

J. Lovelock navrhol jednoduchý model, ktorý nazval „svetom margarétok“. Chcel tým demonštrovať svoju myšlienku, ktorá vo vedeckých kruhoch vyvolala vlnu protestov (podľa názoru kritikov táto myšlienka zaviedla do vedy predstavu o „planetárnom rozume“). Predstavme si, že na nejakej hypotetickej planéte rastú iba čierne a biele margarátky. Čiernym margarátkam, ktoré pohlcujú svetlo, sa veľmi dobre darí na pólach, pretože tam vládne chladné počasie. Naopak, biele prežívajú pri rovníku, pričom odrážajú nadbytok slnečných lúčov. Keď intenzita slnečného svetla narastá, oblasť výskytu bielych

margarétoek sa posúva ďalej od rovníka, biela oblasť okolo neho sa rozširuje. Celá planéta začína odrážať viac slnečného svetla ako doteraz, teplota na jej povrchu sa nemení. Ak sa intenzita svetla znižuje, čierne margarétky sa približujú k rovníku. Územie s výskytom čiernych margarétoek sa rozširuje a planéta začína pohlcovať viac svetla. Aj napriek tomu si planéta zachováva svoju teplotu, bez ohľadu na deficit prichádzajúcej energie.

Práve vďaka takému správaniu sa Zem podobá na „rozumnú bytosť“, lepšie povedané na kozmické zviera (živočích), o ktorom hovoril Platón. Preto dostala hypotéza, ktorú navrhol Lavelock, názov podľa starogréckej bohyně Gaie, ochrankyne života na Zemi.

Hoci fyzika pôvodne slúžila na skúmanie už existujúcich zákonov prírody, fantázia vedcov môže navrhnúť teoretickú schému akéhokoľvek mysliteľného sveta. Napríklad sveta, v ktorom namiesto troch priestorových súradníc existujú dve alebo štyri. Je možné odhadnúť, čo by sa stalo so svetom, ak by sa v ňom čo i len trochu zmenili základné prírodné zákony, napríklad gravitačný zákon alebo zákon elektromagnetického pôsobenia. Ukázalo sa, že ak by sa čo i len trochu zmenili, živé organizmy a človek by nemohli vzniknúť! Napríklad, ak by sa sila gravitácie menila nepriamo úmerne štvorcovo vzdialenosti medzi látkami alebo nábojmi, ktoré sa priťahujú, tak by planéty alebo spadli na Slnko, alebo by od neho uleteli do nekonečnej diaľky. Rovnako by sa zachovali aj elektróny v atómoch. Zmena jadrových síl by viedla k tomu, že by nebola možná syntéza základného prvku organickej chémie vo vnútri hviezd – uhlíka v množstvách, ktoré sú potrebné na vznik proteínov a ostatných zložiek všetkého živého. Úvahy o tom, že na vznik života musí celý vesmír disponovať presne stanovenými vlastnosťami, dostali pomenovanie antropický princíp.

Lenže kto mohol vymyslieť také presné usporiadanie celého vesmíru? A predovšetkým – načo? Celý vesmír sa už niekoľko miliárd rokov starostlivo usiluje zabezpečiť vývoj a zachovanie života. Znamená to potom, že tento život je na niečo potrebný? Živé organizmy formujú tvár Zeme. Človek sa vďaka svojmu rozumu naučil meniť jej vzhľad lepšie ako všetky ostatné živé organizmy – ale ako využíva túto svoju schopnosť? James Lavelock, ktorý bol zhrozený z rozsahu vplyvu človeka na prírodu, pred niekoľkými rokmi vyhlásil, že podľa jeho predstavy, je hranica trpezlivosti prírody už prekonaná. Protichodné sily, ktoré prirodzeným spôsobom zachovávajú stálosť teploty a štruktúru zemskej atmosféry i oceánu, nie sú schopné zvládnuť útok človeka na prírodu, a tak sa uskutočňujúce sa zmeny stávajú nezvratnými.

Tieto otázky nie sú bezduché, naopak, sú mimoriadne praktické. Týkajú sa našich hlavných priorít, nášho chápania budúcnosti a našich túžob – tak individuálnych, ako aj všeľudských. O čo sa teraz usilujeme, čo je hlavnou prioritou vedy, spoločnosti?

Donedávna sme boli neochvejne presvedčení, že to hlavné, od čoho závisí bezpečnosť štátu a spoločnosti, je úroveň jej ekonomického rozvoja a za hlavný faktor posilňovania ekonomiky sme považovali vedecko-technický pokrok. Ak v priebehu ďalších rokov zostane hlavným kritériom, ktorý určuje našu vyspelosť, úroveň rozvoja vedy a techniky, čo nás potom môže očakávať, napríklad, o niekoľko tisíc rokov?

Od začiatku vedecko-technickej revolúcie neuplynulo až tak veľa času: prvé priemyselné parné stroje sa objavili na začiatku 18. storočia; vynález spaľovacieho motora bol patentovaný na začiatku 19. storočia a prvé automobily sa objavili na prelome 19. a 20. storočia; myšlienka medziplanetárnych ciest sa realizovala ešte rýchlejšie a za 50 rokov kozmickej éry sme sa dostali na hranicu Slnecnej sústavy. Ak budeme napredovať takým tempom, o tisíc rokov sa môžeme dostať do odľahlých kútov vesmíru.

Dúfame, že vo vesmíre nie sme osamotení – ak existuje na Zemi život, určite existuje ešte niekde. Je preda ťažké si predstaviť, že antropický princíp sa týka len nás, pozemšťanov, a len kvôli nám vznikla všetka tá nádhera. Ak je to pravda, je rozumné predpokladať, že neznáme mimozemské civilizácie nás mohli približne za trinásť miliárd rokov jestvovania vesmíru predstihnúť vo svojom vývoji o dve-tri tisícky rokov. Ak je ich prioritou ten istý princíp, tak by už mohli priletieť k nám! My ich však z nejakého dôvodu nevidíme (rozhovory o zelených človečikoch, ktorý unášajú obyvateľov Zeme, nebudeme spomínať), hovorme presnejšie, veda nepripúšťa fakty o kontaktoch s mimozemskou inteligenciou. Prečo?

Príčin môže byť niekoľko. Alebo sme sami samučičkí v celom vesmíre, alebo sme na najvyššom vývojovom stupni vo vesmíre. Aj prvé, aj druhé tvrdenie je málo pravdepodobné. Prvé preto, lebo situácia je až príliš vyhranená. Neraz sme sa presvedčili, že len čo sa snažíme hovoriť o sebe ako o unikátnom objekte v celom vesmíre, hneď dostávame „frčku po nose“: za čias života Kopernika nebola Zem centrom vesmíru, teraz sme v iných hviezdnych systémoch našli množstvo planét s podmienkami, totožnými s tými na Zemi....Druhé tvrdenie je veľmi málo pravdepodobné.

Je možné, aby cesta technického rozvoja viedla k sebazničeniu civilizácie? Niektorí to pochopili v pravý čas a vydali sa inou cestou, s inými prioritami. Alebo nepochopili, a v tom prípade...

Samozrejme, môžeme sa domnievať, že ich jednoducho nevidíme. Nevidíme tých, ktorí sú blízko nás, tých, ktorí k nám prenikli cez priestor a čas. Spýtajte sa seba alebo ostatných, čo si sľubujeme od kontaktov s mimozemšťanmi? Najskôr budete počuť: „Ak by k nám prileteli, úroveň ich vývoja by sa nevyrovnala našej, keď by sa s nami porozprávali!“ Žiada sa nahliadnuť do ich tajomstiev, inými slovami, poznať skutočnosť cudzím rozumom...

Alebo máme dosť svojho rozumu? My sami by sme sa mali zamyslieť, potrápiť sa nad otázkami, kto sme, odkiaľ sme prišli a kam smerujeme? Aj hviezdy nám v tom pomôžu – no nie prostredníctvom delegátov iných planétových svetov, ale tým, že nás inšpirujú k hľadaniu, k nekonečnému cestovaniu po nevyšliapaných chodníkoch.

Môžeme veriť astrológii?

Vadim Karelin

Podľa jednej z legiend, Almansor, dvorný astrológ francúzskeho kráľa Ľudovíta XI., raz predpovedal blízku smrť jeho milenky Margaréty Škótskej. O týždeň nato mladá a prekvitajúca žena zomrela na neznámu chorobu. Nahnevaný kráľ prikázal astrológa vyhodiť z okna, aby o tom nevedel. No keď Almansor, sprevádzaný strážcami, prechádzal okolo Ľudovíta, kráľ sa spýtal, či astrológ vie, ako dlho bude ešte žiť. Ten pochopil, o čo ide a odpovedal, že umrie o tri dni skôr ako kráľ. Ľudovít sa veľmi naľakal a svojim sluhom rozkázal astrológa starostlivo ochraňovať a dozerať, aby v ničom netrpel núdzu.

Ach tieto predpovede...

O rafinovanosti a vynaliezavosti astrológov kolujú legendy. Vďaka tomu, že disponovali určitými nepochopiteľnými znalosťami, vždy vydávali svetu len tú časť poznatkov, ktorú oni sami pokladali za potrebnú. Z histórii poznáme nemálo príkladov, keď sa predpovede astrológov plnili iba preto, že...sa jednoducho nemohli neuskutočniť. Zoberme, napríklad Karla Kraffta, osobného astrológa Adolfa Hitlera. Na príkaz vodcu pripravil prognózu vývinu udalostí v Nemecku od roku 1937 do roku 1945, v ktorej stáli predovšetkým nasledujúce slová: „Rok 1939 vojde do histórie ľudstva ako začiatok jednej z najničivejších vojen a obrovské útrapy padnú na plecía nemeckého národa. Obzvlášť ťažkým bude rok 1945, no aj napriek tomu môžeme v auguste očakávať víťazstvo“. Len či

víťazstvo, to už rafinovaný Švajčiar nepovedal. Hovorí sa, že Hitler bol veľmi nadšený touto predpoveďou a dokonca si od dojatia aj poplakal.

V astrologickej predpovedi ruského denníka „Kommersant“ na rok 2009 čítame: „Niektorí budú zarmútení, niektorí potešení, ale nudiť sa v nasledujúcom roku nebudeme. Hospodárska kríza sa prehĺbi a k nej sa pridá aj kríza politická... Mnohé vlády sa neudržia pri moci a niektoré krajiny zmenia svoje hranice, čo sa nezaobíde ani bez lokálnych vojen. Aj keď k svetovej vojne nepríde.“ Rok sa ešte neskončil, a my sa už môžeme presvedčiť o opodstatnenosti predpovede. Hoci... nekonkrétnosť a neurčitosť výrokov umožňuje v podstate akékoľvek udalosti nazvať „prorokujúcimi“. A človek má akýsi nedobry pocit, že ním buď manipulujú, alebo predpoveď, ktorá je „pritiahnutá za vlasy“, sa napĺňa. Ved' predpovede musia jasne a presne poukazovať na udalosti. No ani jeden astrológ tak z neznámych dôvodov nerobí.

Prilejme olej do ohňa. Ako máme pristupovať ku každodenným horoskopom a predpovediam typu: „Barani by dnes radšej nemali ísť ani do práce, pretože ich tam čakajú nepríjemnosti?“ Skutočne musí dvanásťina obyvateľov Zeme ostať doma? Je vôbec možné, aby polmiliarda ľudí mala rovnaký osud? Naša odpoveď je jednoznačná: „Samozrejme nie je“, a odkladáme nabok všetky astrologické predpovede. „Títo astrológovia nemôžu predpovedať nič presne!“, myslíme si v duchu. „Máte pravdu!“, to vám povie ktokoľvek a aj ktorýkoľvek astrológ. O čo potom teda ide? Môžeme skutočne veriť astrológii? Zaoberajme sa teda touto otázkou hlbšie.

Čo skúma astrológia?

„Astrológia – náuka o pôsobení nebeských telies na pozemský svet a človeka“, takú definíciu nájdeme vo Veľkom encyklopedickom slovníku. Ak trochu popremýšľame, pravdepodobne túto definíciu doplníme nasledujúcimi slovami: „Astrológia predpovedá budúce udalosti.“ Ak prvý výrok nevyvoláva nijaké pochybnosti, tak druhá výpoveď nás vrhá na neistú cestu dohadov: odkiaľ vieme, čo presne umožňuje predpovedať astrológia? Kto to povedal?

Teraz bude zrejme najrozumnejšie vrátiť sa k dejinám samotnej astrológie a preskúmať najdôležitejšie etapy jej rozvoja, a tak sa pokúsiť objasniť skutočný predmet jej výskumu.

Astrológia vznikla veľmi dávno. Cicero vo svojej prvej knihe, v ktorej sa venoval problematike prorociev, zaznamenal, že Chaldejci si viedli zápisy hviezdnych máp počas

370 tisíc rokov. Podľa tvrdení Diodora Sicílskeho ich pozorovania trvali spolu 473 tisíc rokov – nie každá moderná veda sa môže pochváliť takým pevným a kvalitným základom. „Sumerovia a Babylončania verili, že môžeme poznať vôľu bohov o osude človeka pozorovaním pohybov hviezd a planét (všimnite si, „vôľu bohov“, a nie poukázanie na konkrétne udalosti), - píše Wallis Budge. Preto si svoje pozorovania zaznamenávali na tabuľky, a nevysvetľovali ich z astronomického, ale z magického hľadiska.“ Ako môžeme vidieť, prvou a najstaršou etapou rozvoja astrológie je astrológia znamení. Táto astrológia ešte nepoznala horoskopy, súvisiace s narodením, a nepoužívala ani znamenia zvieratníka. Zaoberá sa len udalosťami, ktoré predstavujú všeobecný záujem (napríklad, predpovedá dobrú alebo zlú úrodu, vojnu alebo mier). Jej základnou úlohou je pomocou systému vykladania znamení rozpoznávať „vôľu bohov“, nejaký vyšší účel toho, čo sa deje.

Primitívna astrológia zvieratníka sa opiera o texty, ktoré sú pripisované Orfeovi a Zarathustrovi. Vznikla a svoj rozkvet dosiahla v takzvanom chaldejskom období. Už v tom čase používali 12 znamení zverokruhu a s nimi spojené archetypy – odraz univerzálnych zákonov neba, ale ešte nevytvárali horoskopy. A. L. Čiževskij o tomto období píše: „Chaldejci mali najrozsiahlejšie astronomické poznatky svojej doby. Hlásali, že pozemské javy odrážajú iba pohyb nebeských telies, ktoré na Zem nepôsobia rovnakou mierou... Starovekí Gréci a Rimania, ktorí sa oboznámili s chaldejskými znalosťami, sa o astronomických poznatkoch Chaldecov vyslovovali nielen s najväčšou úctou, ale rovnako aj s údivom... Dogma o „celosvetovej sympatii“ (základná vlastnosť sveta, ktorá zväzuje okovami všetky objekty a javy vesmíru. – V.K.) vznikla ako výsledok múdrosti chaldejských astrológov a narušila ju prizma počiatkovej gréckej filozofie. Definitívne sa sformovala v 5. a 6. storočí pred n.l.“

Zvieratníkový kruh Mayov bol zostavený z 13 súhvezdí. Za stred vesmíru považovali Mliečnu cestu.

Súčasnú astrológiu môžeme zaradiť do tretieho, neskoršieho obdobia jej rozvoja. Je to takzvaná astrológia horoskopov, ktorú začali rozvíjať už Peržania. Umožňuje vytvárať individuálne horoskopy pre každého človeka a vyžaduje náročné matematické výpočty. Práve v súčasnej astrológii dosiahla pragmatizácia dávných poznatkov svoje maximum – astrologické predpovede sú komplexné. Musíme súhlasiť s Deanom Rudhyarom, ktorý sa nazdáva, že „história astrológie – to je história transformácie vzťahov človeka k Prírode – k vonkajšej, chápanej zmyslovo, a vnútornej, „ľudskej“ podstate.“ Astrológia prekonala dlhú púť od tajného mystického učenia o vibráciách a rytmoch, ktoré vo vesmíre všetko spájajú, k exaktnej vede, ktorá „predstavuje Boha človeku“ (Giordano Bruno), až po súčasnosť, kedy sa vníma „remeselne“ a stáva sa predmetom biznisu.

To ale neznamená, že astrológia sa v súčasnosti zdegenerovala do remeselníctva. V žiadnom prípade. Veď práve súčasnému astrológovi Deanovi Rudhyarovi patria slová: „V mysliach astrológov sa za tisícročia do začiatku experimentálneho výskumu prírody utvorilo hlboké presvedčenie o tom, že život predstavuje len chvenie kozmických síl, prúd kozmickej energie, ktorý smeruje zvrchu nadol. Zdroje tejto energie, skrývajú sa niekde ďaleko v nebeských priestoroch, štedro obdarúvajú tento svet energiou, uvádzajú do pohybu hviezdne sféry a na Zemi uskutočňujú všetky tie rôznorodé pohyby v neživej a živej prírode, ktoré obnovujú zemský povrch.“ Astrológ dneška nestratil schopnosť skromne a s pokorou skloniť hlavu pred majestátnosťou vesmíru v neistom pokuse porozumieť vôli Nebies. Týmto krátkym exkurzom do histórie sme chceli ilustrovať, že nie vždy sa pod názvom „astrológia“ rozumel jeden a ten istý prístup. Mnohé záviselo od času, a ako obyčajne, aj od ľudí.

Lenže súčasný stav vecí je nevyhnutný ako minimum, ak chceme odpovedať na našu prvú otázku: môžeme veriť astrológii? A teraz ju môžeme sformulovať trochu inak: do akej miery by sme mohli astrológii veriť? Odvážim sa predpokladať, že Vás, Vážený čitateľ, tak ako aj mňa, nezaujímajú až natoľko aktuálne predpovede, ale skôr fundamentálne znalosti, ktoré nespočetne veľa ráz potvrdil sám život. A teraz niekoľko príkladov.

Fakty, iba fakty

John Butler, známy duchovný z Lichtburgu, pocítil pred niekoľkými storočiami životné poslanie, odstrániť všetkých astrológov v Anglicku. Na to, aby bol vo svojom poslaní úspešný, musel poznať nepriateľa ako svoju vlastnú dľaň. Premohol sa a oboznámil sa s literatúrou, ktorá s touto témou súvisela. O tom, čo sa stalo potom, píše on sám:

„Musím sa priznať k tomu, že pred niekoľkými rokmi som bol aj ja jedným z nepriateľov tejto ušľachtilej vedy, s ktorou som bojoval bez toho, aby som ju lepšie poznal. Sám som ani nevedel s čím bojujem, až kým som sa nepokúsil prečítať si triezvo niekoľko riadkov o astrológii. Napriek tomu, že som mal len jediný úmysel – nájsť primeraný dôvod na to, aby som pošpinil jej meno, som pochopil, s čím mám do činenia. To vzbudilo vo mne úctu k jej šedinám, ktorými som bezdôvodne pohrdal ako nevzdelaný človek. Práve prostredníctvom hlbšieho štúdia astrológie som zistil, že okrem teológie ma nič neprivedie bližšie k chápaniu Boha, než posvätná lekcia astrológie o veľkom výtvore prírody.“

V astrológii vládne presvedčenie, že dvaja ľudia, narodení v rovnakom čase na rovnakom mieste, budú mať totožný osud: kľúčové udalosti ich života sa budú odohrávať v rovnakom čase. Rozdiel medzi jednotlivými udalosťami môže byť určený len sociálnym prostredím, do ktorého sa títo ľudia dostanú, avšak zmysel toho, čo sa deje, sa musí zhodovať. Problém je v tom, že len veľmi zriedka sa podarí preštudovať osudy dvoch takýchto ľudí, ale jeden prípad uvádza Manly P. Hall vo svojej knihe „Astrológia. Kľúč k poznaniu“: „4. júna v roku 1738 vo farnosti Svätého Martina na poliach takmer v rovnakú minútu uzreli svetlo sveta dvaja chlapci. Jedným z nich bol Viliam Frederik, ktorého neskôr korunovali za anglického kráľa Juraja III. Druhým bol John Hemming, ktorý sa stal významným a aktívnym členom gildy, združujúcej podnikaniachtivých klampiarov. Týchto dvoch ľudí delila obrovská priepasť majetkových pomerov a stavovského postavenia, avšak spájali ich astrálne vplyvy, ktoré podmieňovali udalosti. Obaja, každý vo svojej sociálnej sfére, prežili svoj život v súlade so zákonom hviezd. V októbri v roku 1760 Juraj III. zasadol na trón. Tým zavŕšil predurčenie, pre ktoré sa narodil. John Hemming podnikal vo svojom odbore, aby si splnil svoje najvyššie ambície. Obaja sa oženili 8. septembra v roku 1761. Je potrebné podotknúť, že vo výzore kráľa aj obchodníka so železiarskym tovarom bola zaznamenaná mimoriadna podobnosť. V novinách z februára roku 1820 bola uverejnená do očí bijúca správa o skonaní jeho veličenstva kráľa, a v tých istých novinách bol zverejnený nenápadný nekrológ so spomienkou na Johna Hemminga, obchodníka so železiarskym tovarom. Podľa existujúcich záznamov obaja zomreli v sobotu, 29. januára, s približne hodinovým rozdielom.“

V astrologickej praxi existuje pojem rektifikácia – rekonštrukcia presného času narodenia človeka na základe kľúčových udalostí v jeho živote. Jednou z metód rektifikácie je preslávená „trutina Hermetis“ – legendárny výrok, ktorý sa pripisuje Hermesovi Trismegistovi. Znie takto: „Ascendent alebo Descendent horoskopu narodenia je miestom Mesiaca v horoskope počatia. Miesto Mesiaca v horoskope narodenia je Ascendentom alebo

Descendentom v horoskope počatia.“ To teda znamená, že dieťa nemôže byť počaté v ktoromkoľvek momente: na to existujú vymedzené časové okamihy. Taktiež sa nemôže narodiť kedykoľvek, ale iba v určitých chvíľach, lebo existuje pevná spojitosť medzi okamihom počatia a okamihom narodenia. Využitím moderných výpočtových metód a poznatkov o nebeskej mechanike americkí vedci prepočítali tieto chvíle a dospeli k záveru, že deti sa môžu rodiť len každých osem minút. Tento záver na prvý pohľad vyvracal astrologickú axiómu: deti sa rodia kedykoľvek, to vedia všetci. No aké bolo prekvapenie výskumníkov, keď zhromaždili štatistické údaje z amerických pôrodníc a na vytvorenom diagrame zistili... presné osemminútové intervaly!

Je známe, že záujmy spoločnosti predstavuje z aspektu astrológie Jupiter, a záujmy jednotlivcov Saturn. A za spojitosť medzi nimi, za harmonické vystupovanie jednotlivca v spoločnosti zodpovedala legendárna planéta Faeton, ktorá bola zničená a premenila sa na pás asteroidov. Po zániku Faetona doposiaľ ani jedna planéta úplne neprevzala jej funkcie, čo môže každý z nás pocítiť na sebe: dokonca v našom vedomí osobné záujmy a záujmy spoločnosti predstavujú „dva veľké rozdiely“. Doteraz väčšina ľudí vynakladá všetko úsilie na to, aby ignorovala akékoľvek spoločenské aktivity, nevelká časť je nútená obetovať osobné záujmy na udržanie existencie samotnej spoločnosti. Predpokladá sa, že do zániku Faetona nebol tento rozpor natoľko výrazný.

Uvedené fakty azda môžu posilniť dôveru k astrológii ako k dôveryhodnej vede, ale neodpovedia na otázku, ktorá nás najviac trápi: či hviezdy naozaj až do takej miery ovplyvňujú osudy ľudí, čo by znamenalo, že všeobecne vo svete a v živote každého z nás je už všetko dávno vopred predurčené? A že my len hráme podľa scenára, ktorý niekto napísal?

Hviezdy a osudy

Samozrejme, že to nie je úplne tak. Alebo nie celkom tak. Astrológovia hovoria, že hviezdy predurčujú, no nezaväzujú. Pokúsme sa to vysvetliť na príklade jedného súčasného astrológa. V sovietskom období sa dlho nemohol legálne zaoberať astrológiou a horoskopy zostavoval všetkým svojim blízkym aj vzdialeným známym, pričom svojou pozornosťou neobišiel ani suseda, ktorý pri ňom býval. Jeho sused pracoval ako robotník na stavbe a mal vo zvyku vypiť si. Preto nebol vždy schopný komunikovať. Taká degradácia osobnosti nenechala nášho astrológa ľahostajným a snažil sa nájsť vhodný okamih na rozhovor so

susedom. O to viac, že v horoskope svojho suseda objavil veľmi dôležitý aspekt tranzitných jászd Jupitera a Saturna, ktorý mal s mimoriadnou silou zapôsobit' v presne stanovený deň.

Keď sa astrológ začal rozprávať so susedom, snažil sa vnieť do rozhovoru svoje chápanie situácie prostredníctvom nasledujúcich slov: „Ak sa vám zajtra podarí koncentrovať sa, stanete sa slávnym.“ Samozrejme, spoliehal sa na to, že sused by sa aspoň jeden deň v práci mohol správať sústredene a koncentrovane – v tom prípade by mu osud pripravil nečakaný a šťastný obrat. Žiaľ, sused nevypočul jeho prosby a prehovárania, a deň začal zvyčajným spôsobom. Pritom si vypil trochu viac alkoholu ako obyčajne. Záver bol žalostný: nebol schopný odísť z práce domov a zaspal v zásobníku s cementovou maltou priamo na stavenisku. Nasledujúce ráno ho všetci zamestnanci na stavenisku vytĺkali z tohto zásobníka. O smoliarskom robotníkovi sa dozvedela celá krajina a dlho sa nemohol striasť ľuďmi, ktorí mu písali listy. Z astrologického hľadiska si jednoducho zvolil svoj vlastný „spôsob koncentrácie“, na čo Nebo odpovedalo adekvátnou „slávou“. Ale všetko mohlo byť tak, ako s tým v podstate počítal astrológ.

Neoplatonista Platón hlásal, že pohyby hviezd predpovedajú osud každého, ale nevytvárajú ho, ako to nesprávne chápe väčšina ľudí. Dean Rudhyar píše: „Udalosti nie sú najdôležitejším faktorom v našom živote. Podstatný je význam, ktorý im pripisujeme, a spôsob, ako sa k nim stavíme. Váš horoskop vám pomôže pochopiť, ako čo najlepšie využiť potenciálne možnosti celej vašej existencie... Astrológia môže pomôcť odhaliť tento zmysel, rozšifrovať symbolický jazyk nebies.“

Postupne prichádzame k veľmi dôležitému záveru. Ako je vidieť, astrológia neslúži ani tak na predpovedanie udalostí, ako na odhalenie možností človeka a zmyslu jeho existencie. „Astrologické údaje nepoukazujú na udalosti, ale na možnosti, ako ich rozvíjať“ – píše Dean Radyar. Avšak od astrológie, ako aj od akejkoľvek inej vedy, ktorá si uplatňuje nárok na poznanie budúcnosti, očakávame predpovede konkrétnych udalostí, pritom zabúdame, že predpovedať či odhaliť vnútornú podstatu toho, čo sa deje a odhaliť aj vnútornú podstatu samotného človeka je oveľa dôležitejšie a aj zložitejšie! Nie je až tak dôležité, či sa nejakému človeku podarí postaviť dom, nájsť si dobré zamestnanie, založiť rodinu. Oveľa dôležitejšie je vedieť, čo dáva skutočný zmysel jeho životu a akú úlohu pri tom zohráva zvolená práca, rodina a tak ďalej.

V súčasnosti, keď vládne konzumný spôsob života, si ľudia tento aspekt predpovedania zriedkakedy všímajú. Odhalenie tohto aspektu je skutočnou úlohou astrológie. Či už starovekej, či už nespravodlivo zabudnutej... A. L. Čiževskij píše: „Človek musí byť dostatočne naivným, aby si mohol namýšľať, že ľudstvo dospelo do posledného

štádia vývinu vedy a filozofie a že nasledujúce ľudské pokolenia sa až do konca sveta uspokoja s ideami našej doby. A kto sa opováži tvrdiť, že ľudská myseľ, ktorá pretrpela rad transformácií, sa opäť nevráti k prvotným filozofickým koncepciám, ktorými sa nadchýnala v počiatkoch histórie ľudstva?“

Dvanásť pohanských astrológov, medzi nimi aj básnik Vergílius, filozofi Seneca a Aristoteles, sa zaoberajú výkladom hviezdnej oblohy. Kniha prorociev. Stredné Nemecko. 14. storočie.

3. Analýza prekladu (cieľového textu)

3.1. Prekladateľský zámer

Mojím zámerom je priblížiť text čitateľovi tak, aby som v ňom zachovala základné vlastnosti a funkcie populárno-náučného textu. Pri zachovaní štýlu, grafického členenia textu a jeho celkového vyznenia sa pokúsim predložiť čitateľovi text, ktorý bude mať rovnakú informačnú hodnotu ako originál.

3.2. Posuny (transformácie) v preklade

Pri preklade do slovenského jazyka som v mikroštruktúre textu z výrazových posunov uplatnila konštitutívny a individuálny posun. „Pri konštitutívnom posune do popredia vystupuje lingvistický aspekt, v prípade individuálneho posunu – interpretačný aspekt.“ (Dekanová, 2009, s. 22). Konštitutívny posun som uplatnila najmä v morfolologickej, syntaktickej i lexikálnej rovine, individuálny v lexikálnej.

3.3. Morfologické transformácie

Morfologické transformácie sú pomerne častým javom v preklade, ale nemajú veľký vplyv na jeho obsahovú stránku. Vychádzajú z rozdielných noriem slovenského a ruského jazyka. Morfologické transformácie delíme na dve podskupiny: na zmeny v rovine slovných druhov a na kategoriálne morfologické zmeny (porov. Dekanová, 2009, s. 24). Pri preklade som použila obe podskupiny morfologických transformácií.

3.3.1. Zmeny v rovine slovných druhov (transpozícia)

1. prídavné → finitný tvar slovesa: *все существующее* – všetko, čo *existuje*; *между притягивающимися массами или зарядами* – medzi látkami alebo nábojmi, ktoré sa *priťahujú*

2. osobné zámeno ↔ substantívum: *для чего он был предназначен* – na čo bola táto *stavba* určená, *принести ее с небес* – priniesť túto *hudbu* z *nebies*

3. prídavné meno ↔ podstatné meno: курганы Ирландии – írské mohyly, законы неба – nebeské zákony, извержения вулканов – sopečné erupcie

3.3.2. Kategoriálne morfológické zmeny

Z kategoriálnych morfológických zmien som uplatnila takmer všetky podtypy, ktoré uvádza E. Dekanová (zmena čísla podstatných mien, zmena trpného rodu na činný, času/vidu sloviess a prechodník a na slovesné podstatné meno; porov. Dekanová, 2009, s. 25).

1. číslo podst. mien (mn.č. ↔ j.č.): высказаны предложения – vyslovený predpoklad, дни равноденствий и солнцестояний – dni rovnodennosti a slnovratu, двигаться такими темпами – napredovať takým tempom, и по ночам даже видел страшные сны – a v noci sa mi dokonca snívali aj strašidelné sny; такие нарушения – také narušenie

2. slovesný rod: trpný → činný: И что мы лишь разыгрываем кем-то написанный сценарий? – A ty teda len hráte podľa scenára, ktorý niekto napísal?

И остается какое-то нехорошее ощущение... – A človek má akýsi nedobry pocit...

Нужно быть достаточно наивным, чтобы вообразить... – Človek musí byť dostatočne naivným, aby si mohol namýšľať...

3. čas/vid sloviess, napr. analytický ↔ syntetický budúci čas: Кризис экономический будет разрастаться и дополняться политическим... – Hospodárska kríza sa prehlbi a k nej sa pridá aj kríza politická...

4. prechodník → slovesné podstatné meno: глядя на небо – pri pozieraní sa na nebo.

3.3.3. Syntaktické transformácie

Rovnako ako morfológické transformácie, ani transformácie v syntaktickej rovine nemajú zásadný vplyv na obsahovú stránku prekladu, a preto sú relatívne neutrálne. Sú to zmeny v štruktúre vety a odvíjajú sa od noriem cieľového jazyka (porovnaj. Dekanová,

2009, s.27). Zo syntaktických transformácií, ktoré vyčleňuje E. Dekanová, sme v procese prekladu uplatnili nasledujúce zmeny v štruktúre vety:

1. zmena slovosledu

a) poradie slov v terminologických slovných spojeniach: *двигатель внутреннего сгорания – spaľovací motor, кризис экономический – hospodárska kríza, гороскопная астрология – astrológia horoskopov, тела земные – zemske telesá*

b) poradie vetných členov: zmena predovšetkým v rámci dátumov a letopočtov

4 июня 1738 года – 4. júna v roku 1738, В октябре 1760 года, когда Джордж III взошел на трон – V októbri v roku 1760 Juraj III zasadol na trón., ... было напечатано бросающееся в глаза сообщение... – ... bola uverejnená do očí bijúca správa..., Век XVI – 16. storočie

2. zmena vetných členov

Sú to nevyhnutné transformácie, pretože slovenčina, na rozdiel od ruštiny, uprednostňuje zhodné prívlastky pred nezhodnými a miesto nepriameho podmetu využíva podmet.

a) nezhodný prívlastok → zhodný prívlastok: *Джордж III, король Англии – anglický kráľ Juraja III., курганы Ирландии – írskе mohyly, философы Возрождения – renesanční filozofi*

b) nepriamy predmet → podmet: *Своего пышного расцвета астрономическое знание достигло у халдеев. – Chaldejci mali najrozsiahlešie astronomické poznatky svojej doby.*

Это так называемая гороскопная астрология, начавшая развиваться еще у персов. – Je to takzvaná astrológia horoskopov, ktorú začali rozvíjať už Peržania.

3. zmena predikátov

Na početných príkladoch môžeme vidieť, že zmena slovesného prísudku na slovesno-menný prísudok, a naopak, je pomerne častým javom v procese prekladu:

slovesný prísudok ↔ slovesno-menný prísudok: *... черные маргаритки прекрасно чувствуют себя у полюсов, там, где прохладнее... – ...čiernym margarétkam sa veľmi dobre darí na póloch, pretože tam vládne chladné počasie...; Оно послужило причиной строительства на Земле удивительных сооружений... – Zároveň bolo aj dôvodom budovania obdivuhodných stavieb na Zemi...; ...однако был*

очень удивлен таким зримым подтверждением этого факта – ...*napriek tomu ho taký očividný dôkaz tohto faktu prekvapil*; мы твердо *верили*... – *boli sme neochvejne presvedčení*...

Размеры их иногда довольно внушительны. – *Ich rozмеры nás niekedy uchvacujú.*

4. dodatky (chýbajúce sponové sloveso v prítomnom čase v ruštine sa v slovenčine dopĺňa)

Ночь. – *Je noc.*; *Яркие звезды совсем близко!* – *Žiarivé hviezdy sú celkom blízko!*; *Их призвание – принести ее с небес на землю...* – *Ich životným poslaním je priniesť túto hudbu z nebies na zem...*

5. vynechávky (zámen, podstatných mien)

Dochádza najmä k vynechaniu osobných zámen, prípadne aj podstatných mien, ktoré sa v konštrukcii slovenských viet pocitujú ako redundantné.

Мы в горах Кавказа. – *Sme vo vrchoch Kaukazu.*; *Но идеально ли оно?* – *Ale je naozaj ideálna?*; ... *мы можем догадываться, каков его создатель...* – ...*môžete hádať, aký je jeho stvoriteľ...*; *В результате раскопок одного из курганов Ирландии...* – *Pri vykopávkach jednej z írskych mohýl...*; *в течение примерно 20 минут можно наблюдать удивительное зрелище* – *asi 20 minút môžete pozorovať pozoruhodné divadlo.*; *Они учили...* – *Hlásali...*; *эти два человека* – *oba*

6. členenie výpovedí

Pomerne častou syntaktickou transformáciou je práve členenie výpovedí, nakoľko slovenčina inklinuje k jednoduchším syntaktickým konštrukciám ako ruština.

Над входом в камеру имеется небольшое отверстие 20 сантиметров в ширину, через которое в коридор могут проникать солнечные лучи, – это происходит в дни солнцестояния, с 19 по 23 декабря. – *Nad vchodom do miestnosti je veľký otvor, široký asi 20 centimetrov, cez ktorý môžu do miestnosti prenikať slnečné lúče. To sa deje počas dní slnovratu, od 19. do 23. decembra.*

Изучением мегалитов занимается относительно молодая наука археоастрономия, открытия которой, возможно, прольют свет не только на то, какими астрономическими знаниями обладали наши предки... – *Skúmaním*

megalitov sa zaoberá mladá vedná disciplína astroarcheológia. Jej objavy možno ozrejmiť nielen to, aké astronomické vedomosti mali naši predkovia...

Кажется, мы стали прагматичнее, мы много знаем об устройстве мира и человека. – Zdá sa, že sme sa stali pragmatickejšími. Vieme veľa o usporiadaní sveta a človeka.

3.3.4. Syntaktické transformácie v preklade polovetných konštrukcií

Ide o transformácie v preklade polovetných participiálnych, prechodníkových a infinitívnych konštrukcií. V ruských odborných textoch sú veľmi frekventované polovetné konštrukcie, avšak v slovenských odborných textoch sa s nimi stretávame zriedkavejšie, pretože slovenčina využíva jednoduchšie konštrukcie (porov. Dekanová, 2009, s. 29).

„V **polovetných participiálnych konštrukciách** sa tvarmi participia spravidla vyjadruje atribút a býva rozvitý príslovkovými určeníami, predmetom v bezpredložkovom i predložkovom páde a príslovkovými vedľajšími vetami.“ (Dekanová, 2009, s. 29). Dekanová (2009) vyčleňuje päť typov translačných riešení polovetných participiálnych konštrukcií, z ktorých sme pri preklade uplatnili nasledujúce dva typy:

1. polovetná participiálna konštrukcia → vedľajšia veta prívlastková

„Keď je dejové adjektívum vyjadrené činným prídavným prítomným, takéto polovetné konštrukcie spravidla prekladáme do slovenčiny iba vedľajšími vetami s použitím finitného slovesného tvaru.“ (Dekanová, 2009, s. 31). Preklad polovetných participiálnych konštrukcií vedľajšími vetami sme aplikovali najčastejšie.

*... процессы, **идущие** либо на Солнце, либо на поверхности Земли – procesy, **ktoré sa odohrávajú** buď na Slnku, alebo na povrchu Zeme*

*Но если на протяжении многих лет главным критерием, **определяющим** наше развитие, останется уровень развития науки и техники... – Ak v priebehu ďalších rokov zostane hlavným kritériom, **ktorý určuje** našu vyspelosť, úroveň rozvoja vedy a techniky...*

*основном свойстве мира, **связывающем** узаму... – základná vlastnosť sveta, **ktorá zväzuje** okovami*

2. polovetná participiálna konštrukcia → dve samostatné vety

Namiesto participiálnej konštrukcie sme vo vete použili sloveso v určitom tvare:

*Догмат о „всемирной симпатии“ возник как результат мудрости халдейских астрологов, **преломленный** через призму первоначальной греческой философии. – Dogma o „celosvetovej sympatii“ vznikla ako výsledok múdrosti chaldejských astrológov a **narušila** ju prizma počiatocnej gréckej filozofie.*

Vo východiskovom texte sa pomerne často objavujú i **prechodníkové konštrukcie**. Avšak súčasná slovenčina upúšťa od používania prechodníkových väzieb a inklinuje skôr k voľnejším spojeniam, ktoré sú pre slovenského príjemcu viac akceptovateľné (porov. Dekanová, 2009, s. 37).

Pri preklade prechodníkových väzieb Dekanová (2009) hovorí o štyroch typoch translačných riešení. V našom texte sme uplatnili všetky štyri varianty, a to preklad predložkovou väzbou so slovesným substantívom, vedľajšou vetou príslovkovou časovou, priradovacím zlučovacím súvetím a ponechaním polovetnej prechodníkovej konštrukcie aj v slovenčine. (porov. Dekanová, 2009, s.36).

1. polovetná prechodníková konštrukcia → predložková väzba so slovesným substantívom

Pri tomto type translačného riešenia prekladu prechodníkovej konštrukcie je zachovaná kondenzácia textu aj v slovenskom jazyku (porov. Dekanová, 2009, s.37).

*глядя на небо, мы можем догадываться – **pri pozeraní sa na nebo môžeme hádať***

*Размышляя об этом, британский метеоролог Джеймс Лавлок заметил... – **Pri úvahách** o tomto probléme si britský meteorológ James Lovelock všimol...*

*Пользуясь современными вычислительными средствами и знаниями о небесной механике... – **Využitím** moderných výpočtových metód a poznatkov o nebeskej mechanike...*

2. polovetná prechodníková konštrukcia → vedľajšia veta príslovková nepravá časová

*Звездное небо не только будило воображение людей, **заставляя** задумываться над устройством мира... – Hviezдне nebo **prebúdzalo** fantáziu ľudí, **pričom ich nútilo** zamýšľať sa nad usporiadaním vesmíru...*

*Немного поразмыслив, наверное, прибавим. – Ak trochu **popremýšľame**, pravdepodobne túto definíciu doplníme.*

3. polovetná prechodníková konštrukcia → prirad'ovacie zlučovacie súvetie

*Какие силы хранят эту «тоненькую пленку жизни», не давая ей уйти в небытие? – Aké sily chránia túto „tenkú vrstvu života“ a **nedovoľujú** jej zaniknúť?*

4. polovetná prechodníková konštrukcia → polovetná prechodníková konštrukcia

*Источники этой энергии, **таясь** где-то далеко в небесных пространствах ... – Zdroje tejto energie, **skrývajúc sa** niekde ďaleko v nebeských priestoroch...*

„**Polovetné infinitívne konštrukcie** prekladáme do slovenčiny zväčša vedľajšou vetou s použitím finitného tvaru slovesa“ (Dekanová, 2009, s. 38).

V ruských textoch sa polovetné infinitívne konštrukcie vyskytujú oveľa častejšie ako v slovenčine, ktorá namiesto infinitívu preferuje finitný tvar slovesa. Infinitívne konštrukcie sa delia na pravé a nepravé, my sme sa vo východiskovom texte stretli iba s pravými polovetnými infinitívnymi konštrukciami, ktoré sa pripájajú voľne i ich polovetnosť je viac zreteľná (porov. Dekanová, 2009, s. 39). V procese prekladu sme tieto konštrukcie nahradili vedľajšou vetou s finitným tvarom slovesa.

1. polovetná infinitívna konštrukcia → vedľajšia veta účelová s finitným tvarom slovesa:

*вместо того, **чтобы описывать** небесные явления... – namiesto toho, **aby** veda **opisovala** nebeské javy...*

*прикладывает все силы, **чтобы проигнорировать** любые общественные начинания... – vynakladá všetko úsilie na to, **aby ignorovala** akékoľvek spoločenské aktivity*

*Нужно быть достаточно наивным, **чтобы вообразить**... – Človek musí byť dostatočne naivným, **aby si mohol namýšľať**....*

3.3.5. Lexikálno-sémantické transformácie

Lexikálno-sémantické transformácie vyplývajú z rozdielov lexikálnych systémov medzi ruštinou a slovenčinou. V procese prekladu niektoré lexémy východiskového textu nenahrádzame „systémovými (slovníkovými) lexikálnymi ekvivalentmi cieľového jazyka, ale kontextuálnymi ekvivalentmi, t.j. ekvivalentmi ad hoc (platnými iba pre danú konkrétnu situáciu)“ – Dekanová, 2009, s.41.

V translačnom procese sme využili nasledovné lexikálno-sémantické transformácie:

1. antonymický preklad

Pri antonymickom preklade nahrádzame zápornú konštrukciu kladnou a naopak, čiže lexikálna jednotka má v cieľovom jazyku opačný význam (porov. Dekanová, 2009, s. 43).

„*Землю убрали из центра мира.*“ – „*Zem nebola centrom vesmíru.*“

„*Нельзя не согласиться с Дэйном Радьяром...*“ – „*Musíme súhlasiť s Deanom Rudhyarom...*“

2. explikácia

Explikácia je prekladateľský postup, pri ktorom upresňujeme význam jednotlivých pojmov cieľového jazyka. Lexikálna jednotka je tak z hľadiska rozsahu informácií obsiahlejšia. „Používa sa najmä v prípade, keď prekladateľ pokladá za potrebné presnejšie formulovať text z aspektu príjemcu“ (Dekanová, 2009, s. 43).

и даже прослезился – a od dojatia si aj poplakal, стройка – zamestnanci na stavenisku, волна –väčšina ľudí, первообраз был вечным – prapodoba stvoreného sveta sa stala večnou, надčasовой, призвание – životné poslanie, вершина Эвереста – končiar Mount Everesta

3. konkretizácia

Pri konkretizácii má lexikálna jednotka cieľového jazyka širší význam ako jednotka východiskového jazyka (porov. Dekanová, 2009, s. 42).

...в астрологическом прогнозе «Коммерсанта»... - V astrologickej predpovedi ruského denníka „Kommersant“...

4. kontrakcia

Ide predovšetkým o preklad multiverbálnych pomenovaní, ktoré sa do slovenčiny „transformujú na jednoslovné pomenovania vyjadrené plnovýznamovým slovesom“ (Dekanová, 2009, s.46), napr.: *дать возможность – umožňovať, не подлежать сомнению – nepochybovať, уйти в небытие – zaniknúť*.

V nasledujúcich príkladoch sme nahradili viacslovné pomenovania v ruštine jednoslovnými v slovenčine: *отдельная личность – jednotlivec, родильные дома-рôдnice, подвергаться разрушению – zničiť, наши стремления – и индивидуальные, и на уровне всего человечества – všelidské túžby*.

3.3.5.1. Substitúcia vlastných mien z iných jazykov

Keďže sa v texte vyskytovalo veľa geografických, astrologických a astronomických pomenovaní i pomenovaní jednotlivých osobností a národností, pokladáme za potrebné uviesť prekladateľské postupy, ktoré sme uplatnili pri ich translácii.

Pri prepise mien pôvodne ruských sme použili postup transliterácie, napr.: *Алексей Чуличков – Alexej Čuličkov, А. Л. Чижевский – A. L. Čiževskij*. Transliteráciu v súlade s E. Dekanovou (2009, s. 24) nepovažujeme za transformáciu.

Mená osôb z iných jazykov sme substituovali z jednotlivých jazykov podľa príslušnosti týchto osobností k daným národom. Taký je úzus v slovenčine, napr.: *Платон – Platón, Коперник, Кеплер – Kopernik, Kepler, Тихо Браге – Tycho Brahe, Фредерик II. – Frederik II., Иммануил Кант – Immanuel Kant, Джеймс Лавлок – James Lavelock, Людовик XI – Ludovít XI., Карл Крафт – Karl Krafft, Адольф Гитлер – Adolf Hitler, Джон Хемминг – John Hemming*.

Podobne sme substituovali aj geografické názvy, napr.: *Кавказ – Kaukaz, Древний Египт – staroveký Egypt, Гиза – Gíza, Европа – Európa, Эверест – Mount Everest, Гималаи – Himaláje, Марианская впадина – Mariánska priekora, Германия – Nemecko, США – USA*.

Substitúciu sme uplatnili aj pri prepise astronomických termínov a astrologických pomenovaní, napr.: *Млечный путь – Mliečna cesta, созвездие Орион – súhvezdie Orion, Солнечная система – Slniečna sústava, Юпитер – Jupiter, трютина Гермеса – trutina Hermetis, Асцендент – Ascendent, Десцендент – Descendent, конфигурация звезд – konfigurácie hviezd, созвездие Девы – súhvezdie Panny*.

3.3.5.2. Práca s frazeologickými jednotkami

Keďže sa v texte vyskytlo aj niekoľko frazeologických jednotiek a ustálených slovných spojení, uvádzame ich adekvátne ekvivalenty v slovenskom jazyku:

Подолить масла в огонь – prilejme olej do ohňa,

Врага лучше знать в лицо – Nepriateľa musíte poznať ako vlastnú dľaň,

появиться на свет – uzrieť svetlo sveta.

4. Záver

V bakalárskej práci sme sa zaoberali analýzou a prekladom populárno-náučného textu, ktorý bol publikovaný v ruskom časopise „Čelovek bez granic“. Článok je zameraný na problematiku výkladu hviezdnej oblohy a autor sa v ňom pokúša objasniť, do akej miery hviezdy ovplyvňujú náš život.

Prácu sme rozčlenili na tri kapitoly, ktoré sme systematicky rozpracovali.

Po dôkladnom prečítaní textu sme vypracovali analýzu východiskového textu. Určili sme typ textu na základe jeho vlastností, vymedzili okruh čitateľov, pre ktorý je tento text určený a uviedli sme autorský zámer. Následne sme vypracovali jazykovú charakteristiku originálu, pričom sme si všímali predovšetkým morfológicko-syntaktické a lexikálne osobitosti originálu. Po procese analýzy sme anticipovali určité problémy, ktoré by sa mohli v translačnom procese vyskytnúť. Medzi takéto problémy sme zaradili predovšetkým preklad frazeologizmov, vlastných mien, termínov a terminologických spojení.

Druhú kapitolu práce tvorí finálny preklad, ktorý je výsledkom analýzy originálu.

Tretiu časť bakalárskej práce predstavuje analýza originálu. Venovali sme sa v nej transformáciám, ktoré boli nevyhnutné na to, aby sme zachovali funkčnosť textu. Rozpracovali sme tri hlavné okruhy – morfológické, syntaktické a lexikálno-sémantické transformácie, pričom sme sa zamerali najmä na preklad vlastných podstatných mien, ktoré sme buď transliterovali (ruské vlastné podstatné mená), alebo substituovali substituovali z jednotlivých jazykov podľa príslušnosti týchto osobností k daným národom. Taký je úzus v slovenčine.

Na záver by sme chceli ešte uviesť, že pri preklade sme sa museli mnohokrát obrátiť aj na iné zdroje, či už pri overovaní termínov, geografických názvov a mien jednotlivých osobností alebo pri získavaní nových poznatkov. Samozrejme, pracovali sme aj s výkladovými a bilingválnymi slovníkmi, či už v elektronickej alebo printovej verzii. Pri preklade sme tiež využili paralelné texty.

5. Zoznam použitej literatúry

Ako nehrešiť proti slovenčine. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 1995. 148 s. ISBN-13 978-80-88735-38-0.

BERNARDINI, E. 2008. *Kniha tajomných miest*. Bratislava: Príroda, 2008. 223 s. ISBN 978-80-07-01752-8.

BÜHLOVÁ, B. a kol. 2003. *Nevyriešené záhady ľudstva*. Bratislava: Reader`s Digest Výber, 2005. 384 s. ISBN 80-88983-53-3.

Dekanová, E. 2006. *Adjektiválie v translačnom procese*. Nitra: Filozofická fakulta UKF Nitra, 2006. 126 s. ISBN 80-8050-991-3.

DEKANOVÁ, E. 2009. *Kapitoly z teórie a didaktiky prekladu odborných textov*. Nitra: FF UKF, 2009. 152 s. ISBN 978-80-9094-598-5.

DEKANOVÁ, E. - JANKOVIČOVÁ, M. - KISELOVÁ, N. 2008. *Ruština v modernej komunikácii*. 1.vyd. Nitra : CCV PF UKF v Nitre, 2008. 66 s. ISBN 978-80-8094-257-1.

FINDRA, J. 2005. Hlavné zásady výstavby textu. In *Akademická príručka*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 2005. ISBN 80-8063-200-6, p. 29-35.

GROMOVÁ, E. 2003. *Teória a didaktika prekladu*. Nitra: FF UKF, 2003. 190 s.

Krátky slovník slovenského jazyka. 3. dopl. vyd. Bratislava: Veda, 1997. 943 s. ISBN-13 978-80-224-0464-8.

KUČEROVÁ, E. 1989. *Rusko-slovenský slovník*. Bratislava: SPN, 1989. 752s. ISBN 80-08-00-909-8.

KUTLÁKOVÁ, M. a kol. 2006. *Ottova všeobecná encyklopédia*, I. a II. zv., Bratislava: Agentúra cesty s.r.o., 2006. ISBN 80-969159-3-2.

MÜGLOVÁ, D. 2009. *Komunikácia, tlmočenie, preklad alebo Prečo spadla Babylonská veža?* Bratislava: ENIGMA PUBLISHING, s.r.o., 2009. 307 s. ISBN 978-80-89132-82-9.

NAVRÁTIL, L. 2002. *Nominálne slovné druhy*. Nitra: Enigma, 2002. 146 s. ISBN 80-85471-94-9.

PETRÁČKOVÁ, V. a kol. 1995. Slovník cudzích slov. Bratislava: SPN, 1997. 991 s. ISBN 80-08-02054-7.

Pravidlá slovenského pravopisu, Bratislava: SAV, 2000.

SMIEŠKOVÁ, E. 1977, *Malý frazeologický slovník*. Bratislava: SPN, 1977. 296s. ISBN neuvedené.

Sokolová, J., HRČKOVÁ, M. 2008. *Základy systémovej lingvistiky\ Morfológia*. Nitra: Garmond Nitra, 2008. 344 s. ISBN 978-80-89148-39-4.

ГАЛЛО, Я. 2009. *Основы системной лингвистики. Синтаксис*. Nitra: FF UKF v Nitre, 2009. 274 s.

КАРЕЛИН, В. 2009. Можно ли верить астрологии? In *Человек без границ*. ISSN ФС77-18815, 2009, роč. 6, č. 43, s. 16-25.

УШАКОВ, Д.Н.2008. *Большой толковый словарь современного русского языка*. Москва: Альта-Принт, ООО Издательство ДОМ XXI век., 2008, 1239s. ISBN 978-5-98628-082-0.

ЧУЛИЧКОВ, А. 2009. Притяжение звездного неба. In *Человек без границ*. ISSN ФС77-18815, 2009, роč. 6, č. 43, s. 9-15.

Lingea Lexicon 5. [computer program on disc].: Lingea, 2008

PC translator. 2002. [computer program on disc]. [b.m.] : LangSoft ; SOFTEX Software; TEOS, 2002

http://www.wapedia.mobi/sk/Immanuel_Kant